
Т.І. Єфименко

РЕГІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Досвід розвинутих країн свідчить, що забезпечення стійкого і довгострокового економічного росту є можливим за умови проведення макроекономічної політики, що сприяє національним заощадженням, досить високій нормі валового нагромадження, інвестиційної активності суб'єктів господарювання, залученню прямих іноземних інвестицій у галузі, що визначають “обличчя” сучасної інноваційної економіки.

Немаловажне значення має “ув'язування” такої макроекономічної політики з регіональними особливостями національної економіки, потенціалом і структурою економіки конкретних регіонів. На регіональному рівні загальна стратегія економічного і соціального розвитку трансформується в конкретні рішення і дії місцевих органів влади, що визначають ступінь економічної активності підприємств, які формують сприятливий, нейтральний чи “задушливий” інвестиційний клімат. Саме в регіонах, на підприємствах формуються інвестиційні джерела економічного росту, що складаються в “загальний потік” розвитку національної економіки, рівень добробуту громадян.

Під час обговорення регіональних інвестиційних проблем одним із загальних місць дискусій є своєрідне “перетягування каната” між прихильниками, з одного боку, “класичного централізму”, а з іншого – образно говорячи, “місцевого фундаменталізму”. Переконана, що наша конференція буде вільною від таких застарілих і неконструктивних підходів, зосередить увагу на пошуку й обґрунтуванні шляхів не тільки гармонізації економічних відносин між центром і регіонами, а й оптимізації їхньої взаємодії в реалізації як загальнодержавних, так і місцевих інтересів і завдань.

Сформований у 2000–2003 рр. потенціал економічного росту в Україні має подвійну основу. Відзначимо, що в 2000–2001 рр. стимулюючу функцію зростання реальної економіки відігравали головним чином екстенсивні фактори.

Економічне зростання 2003 р. мало іншу природу. Дані статистичного аналізу говорять про деякі обнадійливі ознаки нової якості росту, пов'язаного з розширенням внутрішнього ринку і початком інтенсивного відновлення основних виробничих фондів, відчутним ростом інвестиційного попиту. В 2003 р. доходи нефінансових корпорацій зростали з випередженням стосовно динаміки ВВП, що обумовило відчутний ріст інвестицій в основний капітал, 62,8% яких освоєно за рахунок власних коштів підприємств і організацій. З 22,3 % у 2002 р. до 36,0 % у 2003 р. виросла частка довгострокових кредитів комерційних банків. На 21,7% збільшився обсяг іноземних інвестицій. У цілому за рік приріст інвестицій в основний капітал складав 27,7%, у т.ч. у машини й устаткування – 32,9%. Зростання інвестиційного попиту обумовило випереджаючі темпи виробництва (на 35,8% за 2003 р.) продукції машинобудування, а також збільшення на 39% імпорту механічних і електричних машин і оснащення.

У технологічній структурі інвестицій в основний капітал зростає частка витрат на придбання машин, оснащення, устаткування для нових об'єктів і реконструкції та технічного переоснащення діючих підприємств. У 2003 р. питома вага цих витрат становила 56 % від загального обсягу (у 1999 р. – 47,1%).

В Україні зберігається тенденція збільшення обсягу залучених прямих іноземних інвестицій. На 1 січня 2004 р. їх загальний обсяг склав 6,7 млрд дол. США. Слід зазначити, що прямі інвестиції в Україну в 2003 р. зросли на 1185,8 млн дол. США, з 5471,8 млн. дол. США на початок року до 6657,6 млн дол. США на кінець року (рис. 1).

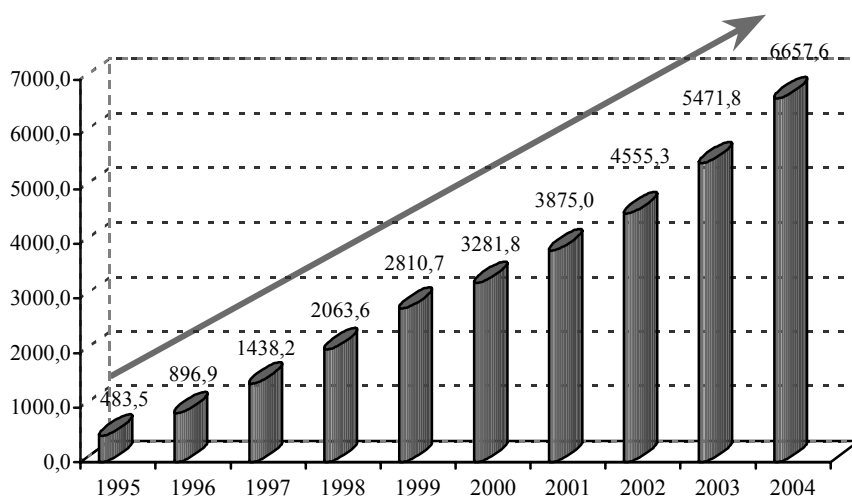

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну, млн дол. США*

* Дані наведені на початок року нарастаючим підсумком

При цьому прямі інвестиції по країнах розподілилися таким чином (рис. 2). Зі США надійшло інвестицій на суму 1074,8 млн дол. США, з Кіпру – 779,2 млн дол. США, з Об'єднаного Королівства Великобританії і Північної Ірландії – 686,1 млн дол. США.

На рис. 3 показано розподіл інвестицій по видах економічної діяльності. Слід зазначити, що “левова” частка інвестицій припадає на промисловість – 49,79 %.

Президент України Л.Кучма у своєму виступі на науково-практичній конференції 21 квітня 2004 р. “Стратегія сталого розвитку та структурно-інвестиційної перебудови української економіки (2004–2015)” поставив завдання, пов’язані з залученням іноземних інвестицій і на цій основі – нової техніки і передових технологій. При цьому надходження прямих інвестицій в Україну до 2015 р. повинно зрости порівняно з 2003 р. у 4–5 разів і складе 1,5–2,0 млрд дол. за рік. Відмітимо, що торік приріст іноземних інвестицій становив майже 1,2 млрд дол.

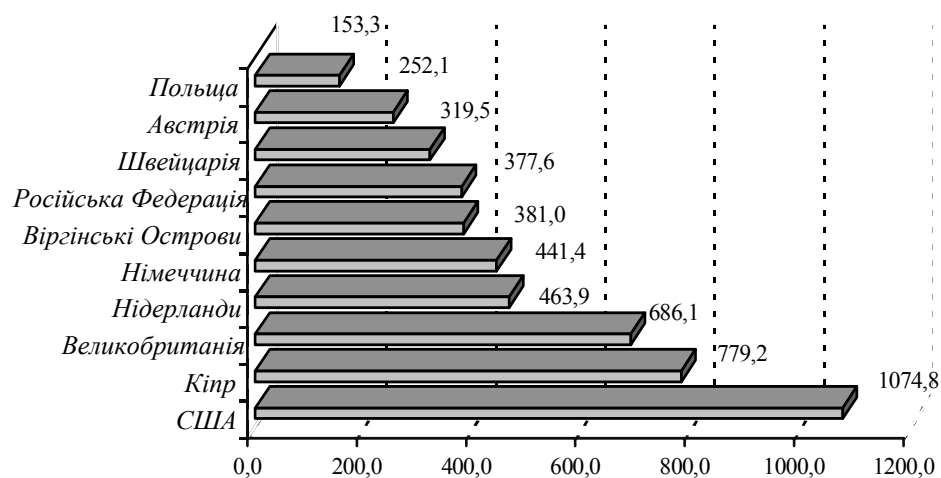

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції в Україну на 01.01.2004 р., млн дол. США

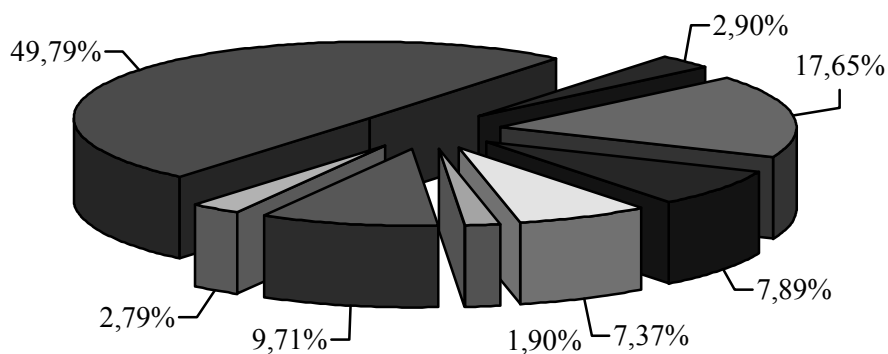

Рис. 3. Прямі іноземні інвестиції в Україну по видах економічної діяльності на 01.01. 2004 р., %

- Сільське господарство, мисливське та лісне господарство – 2,79%
- Промисловість – 49,79%
- Будівництво – 2,90%
- Оптова і роздрібна торгівля – 17,65%
- Транспорт і зв'язок – 7,89%
- Фінансова діяльність – 7,37%
- Охорона здоров'я та соціальна допомога – 1,90%
- Інші види економічної діяльності – 9,71%

Наведені дані дають підстави зробити обережний висновок про початок становлення в Україні інвестиційної моделі економічного росту. Мова йде про формування поки що лише основ такої моделі, які повинні бути закріплені економічною політикою стимулювання інвестиційного процесу. У цьому зв'язку дуже важливо вже на цій стадії закласти інноваційну складову реалізації даної моделі.

У 2000–2003 р. спостерігалось підвищення інноваційної активності в промисловості. Кількість підприємств, що впроваджували інновації, у 1999 р. становила 1376, у 2000 р. – 1491, у 2001 р. – 1503, у 2002 р. – 1506, у 2003 р. – 1238. Щорічно збільшувалося виробництво нової техніки. У порівнянні з 1999 р. у 2003 р. кількість освоєних нових видів машин, устаткування, апаратів, приладів збільшилася в 1,5 раза і склала 710 найменувань. У цілому за 2000–2003 рр. було освоєно і надійшло на ринок майже 2,5 тис. найменувань такої продукції.

Збільшилася кількість підприємств, що здійснювали механізацію й автоматизацію виробництва. У 2000–2003 рр. промислові підприємства України впровадили майже 5,4 тис. нових технологічних процесів. Протягом 2003 р. інноваційно активні підприємства запровадили в 1,3 раза більше нових технологічних процесів проти 2002 р. Створено і надійшло на ринок 7,4 тис. найменувань нових видів промислової продукції. Загальний обсяг виробленої інноваційної продукції склав 11,2 млрд грн.

Інститутом реформ були проведені рейтингові оцінки регіонів України, на основі яких було відзначено, які соціально-політичні й економічні ризики, що існують на макрорівні (зокрема в сфері податкової і регулятивної політики), значною мірою обмежують можливості регіонів щодо залучення зовнішніх інвестицій. Однак поширена точка зору про несприятливість вітчизняних умов для інвесторів не здається незаперечною, якщо проаналізувати ситуацію на рівні регіонів.

Статистика підтверджує наявні диспропорції в інвестиційній привабливості регіонів України. Майже 80% вкладених за останні 10 років іноземних інвестицій сконцентровані в сімох областях і м. Києві. Найбільші іноземні інвестиції були надані м. Києву та Дніпропетровській, Київській і Запорізькій областям (рис. 4).

Аналогічно розподіляються і регіональні інвестиційні інтереси вітчизняних інвесторів. Більшість інвестиційних проектів впроваджується в секторах економіки з коротким строком окупності вкладень капіталу і порівняно низькими ризиками. Йдеться передусім про сферу торгівлі і харчової промисловості. Саме ці сектори пропорційно представлені в економічній структурі практично всіх регіонів України.

Рейтинг 2003 р. традиційно очолив Київ. Наступні позиції в рейтингу належать трьом індустріальним регіонам: Донецькій, Дніпропетровській і Харківській областям. А замикають групу лідерів Одеська, Запорізька і Львівська області. Зазначимо, що ці регіони в 2003 р. зареєстрували практично однакову величину чистого приросту іноземних інвестицій (на рівні 70–80 млн дол.).

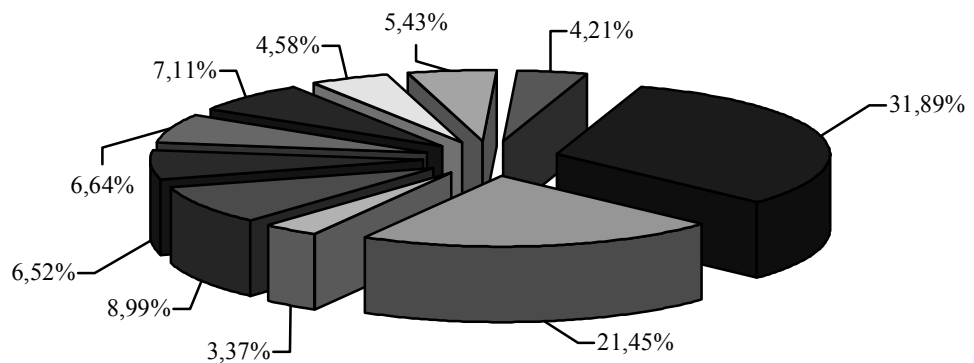

Рис. 4. Прямі іноземні інвестиції по областях України на 01.01. 2004 р., %

- Автономна Республіка Крим – 3,37%
- Дніпропетровська – 8,99%
- Донецька – 6,52%
- Запорізька – 6,64%
- Київська – 7,11%
- Львівська – 4,58%
- Одеська – 5,43%
- Харківська – 4,02%
- м. Київ – 31,89%
- Інші області – 21,45%

До так званої групи “переслідувачів” увійшли 6 регіонів: Миколаївська, Вінницька, Закарпатська, Кіровоградська, Волинська і Черкаська області.

Також, за даними Інституту Реформ, попередні результати рейтингової оцінки регіонів за підсумками 2003 р. базуються на п’яти групах показників: економічний розвиток регіону (1), ринкова інфраструктура (2), фінансовий сектор (3), людські ресурси (4), мале підприємництво і влада (5). Усього було проаналізовано понад 60 статистичних показників.

Рейтинг регіонів – важливий показник для українських та іноземних підприємств при ухваленні рішень щодо визначення регіону, у якому можуть бути реалізовані інвестиційні проекти. Мета рейтингу – сприяння підвищенню ефективності заходів місцевих органів влади у сфері інвестиційної політики.

Слід зазначити, що роль місцевих органів влади в процесі залучення інвестицій може зводитися до виконання таких функцій:

- взаємодія з центральними органами державної влади;
- розробка нормативно-правових актів, які визначають принципи підтримки іноземного підприємництва на території України щодо зменшення інвестиційних ризиків;
- формування інвестиційної привабливості територій;
- створення ефективних систем поширення інформації про рейтинг території;

– створення необхідних умов надходження інвестицій й їхньої ефективної реалізації;

– здійснення посередництва в налагодженні контактів і співробітництва між інвесторами і представниками місцевого бізнесу.

Державне регулювання прямих іноземних інвестицій в останні роки спрямовано на поглиблену лібералізацію умов “самопочуття” іноземного капіталу в межах національної економіки. Однак, якщо в усьому світі конкуренція за прямі іноземні інвестиції зростає, стає зрозуміло, що крім лібералізації потрібні також індикативні стимулюючі заходи, спрямовані на заохочення бажаних для країни-реципієнта інвестицій.

Для рішення інвестиційних проблем у регіонах необхідно виділити першочергові напрямки, до яких доцільно віднести:

– внесення відповідних змін у чинне законодавство;

– спрямованість податкової політики на заохочення інвестування;

– законодавче й організаційне сприяння становленню ринку капіталів;

– посилення уваги з боку уряду щодо створення умов виконання положень Стратегії постійного розвитку і структурно-інноваційної перебудови української економіки на період 2004–2015 рр.;

– посилення державного і позавідомчого регулювання довірчих відносин, гарантування відшкодування втрат некомерційного характеру;

– інтенсифікація переговорів з OPIC (Корпорація зі страхування приватних інвестицій США), HERMES, COFAS (організації зі страхування німецьких і французьких інвестицій, результативна участь у роботі MIGA (Багатостороннє агентство гарантування інвестицій));

– забезпечення безумовного виконання господарських судових рішень; прискорення вступу України до Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних суперечок (ICSID);

– підготовка стратегічно важливих інвестиційних проектів на міжвідомчому рівні (для усунення вузьковідомчих підходів і прискорення одержання інвесторами необхідних погоджень);

– перерозподіл портфелів у структурі службової вертикалі; удосконалення інвестиційного консультування;

– удосконалення механізмів регулювання процесу залучення іноземних інвестицій;

– визначення принципів підтримки іноземного підприємництва на території України, зокрема щодо зменшення інвестиційних ризиків; підтримку з боку держави окремих підприємств з іноземними інвестиціями і пріоритетними інвестиційними проектами на певний термін і за чіткими критеріями;

– формування інвестиційної моделі розвитку економіки України, що дозволить розробити і реалізувати концепцію регіональної політики в сфері залучення іноземних інвестицій;

– створення бази інноваційних пропозицій і введення моніторингу результативності науково-технічної й інноваційної діяльності в регіоні;

– активізацію регіональної політики в сфері залучення іноземних інвестицій.